

Smedstorp. Fyra familjer bodde i detta hus då jag föddes 1938 och här bodde jag till 1951. Samtliga karlar i huset var smeder anställda vid bruket och jobbade endera i smedjan eller som hyttarbetare. Min far Hilmer var lika hemtam på båda dessa arbetsplatser han var s.k. uppsättare i hyttan och även smältsmed i smedjan.

Smestorp byggdes runt sekelskiftet och var vackert belägen lite högre än övriga arbetarbostäder som låg intill Bruksgatan. I huset fanns inga moderniteter, lägenheterna bestod av ett rum och kök med vedspis i köket och en öppen spis i rummet. En vind täckte övre delen av huset och varje familj hade således ett vindsutrymme lika stort som lägenheten. Vatten hämtade vi ute på gårdsplanen från en pump som man aktiverade med handkraft då man hängte en hink över röret som vattnet kom ur. Ett dass fanns 75 meter från huset. Då man använt vattnet till disk, matlagning och annat fick man bära ut det igen i slaskhinken, ut till en slasklår där hushållsavfall slängdes. I dessa lårar trivdes också råttor som här fick maten dukad så att säga.

Vedbodar och matkällare fanns i två längor 25 meter längre bort där hyresgästerna i ytterligare tre hus samsades med oss i Smedstorp. Källarutrymmena var uppförda i sinnersten från hyttan och hade dubbla dörrar för att hålla vinterkylan borta så att potatisen, som också förvarades här, inte skulle frysa. Riktigt kalla vintrar, som det var på fyrtioalet, måste man dock värma källarutrymmet genom olika arrangemang, till exempel att elda ljus, eller rödsprit som man hällde i en burk med sand och tände. Potatisen var man extra rädd om för här fanns både den man skulle äta och sättpotatisen till nästa års skörd.

Potatis för hela årsbehovet odlades av alla hushåll i Svartå. Man hade fått en jordareal tilldelad sig av bolaget och den vårdades ömt. Det var alltså stora områden i samhället, förutom trädgårdslanden som fanns runt husen, som gick åt till detta ändamål. Mellan Smedstorp och kanalbron, nere vid Bruksgatan (eller landsvägen som man sa på den tiden) var hela området fyllt av potatisåkrar. Det var dock inte självklart att man fick en plats tilldelad i bostadens närhet, vi hade vårt land nedanför Slottet, intill den så kallade smedgången. Här minns jag att jag var med när potatisen sattes i början av maj månad, med detta fick man hjälp av häst och kusk från bruket som plöjde upp fåror i myllan där man satte ner knölnarna. När den kupades och rensades från ogräs och när den togs upp på hösten.

Det var alltid lika spännande, jag gjorde säkert inte mycket nytta men jag minns med välbehag hur bra saften, kaffet och det hembakade brödet, som mamma hade med i en korg, smakade då vi satt i gröngräset. Mums!

I vår trädgård söder om huset odlade vi allehanda grönsaker som ärtor, morötter, dill, persilja, pumpa m.m. Här fanns också äpplen, plommon och körsbär och olika bärbuskar och mycket blommor i den välansade trädgårdstjällen. Det pågick oftast en tyst tävlan mellan hyresgästerna om den mest välskötta tjällen och därför var det alltid snyggt och prydligt i de flesta trädgårdar runt om i Svartå och inte minst vid Smedstorp. Vi hade även en syrenberså där man under sköna sommardagar kunde sitta och prata med grannar och främmande som kom på besök, och även här smakade kaffet och mamas bakverk gott vill jag minnas.

Vatten flöt förbi på baksidan i utloppet från Storbjörken, som vi kallade kanalen, och som fortsatte genom Gamla parken förbi hyttan och ut i Lillbjörken. Mellan bron på Åtorpsvägen och Smedstorp gick en landgång som användes vid timmerflottningen på våren men som var en bra genväg till affären när man skulle handla och användes då och då till att förkorta promenaden till affären.

Vi ungdomar använde den också flitigt, dels var det spännande att gå på den mitt ut i vattnet, men här kunde man också stå med metspöt och maskburken och dra upp abborrar. Vi hoppade i vattnet och badade från den under varma sommardagar då vi blev lite äldre och hade lärt oss att simma. Denna vattenspegel norr om huset kallades Smedstorpskärret.

Nere vid Smedstorp fanns en dammlucka som stängdes vintertid varför vattnet i nedre delen av kanalen var stillastående och frös till is mycket tidigt på hösten. Detta var till stor glädje för oss barn som efter bara någon frostnatt kunde åka skridskor här på en begränsad sträcka. Längre upp delade

sig vattnet och här var det strömt vatten som flöt vidare dels mot smedjan nedanför Slottet och i en mindre fåra förbi tvättstugan och ut i Gamla parken. Jag minns att Roland, min tio år äldre bror, brukade vara den som gav tillstånd att beträda isparketten. Noga undersökte han hållbarheten och märkte ut med en skidstav, som han hackade i isen, gränserna där vi fick åka. Vi spelade bandy på den tiden och bollen rullade lätt lite för långt ibland, men vi tordes aldrig hämta den om den rullat förbi gränsen, för hade brorsan fått syn på oss då hade totalförbudet mot skridskolek kommit blixtnabbt. Han hade respekt med sig och vi löd alla hans regler, det var väl tur det för inga tillbud hände, vad jag kan minnas, under dessa år som vi roade oss vintertid på kanalen. Sedemera blev Roland också skollärare och kanske han tränade sina egenskaper för detta yrkesval på oss lite yngre barn redan då.

Min far Hilmer var uppsättare i hyttan vilket innebar att han arbetade högst upp i hyttan. Han var den som portionerade ingredienserna för järnframställning i övre delen av hyttpipan, som kallades kransen. Här vägdes olika sorters malm, kalk, slig m.m. upp i en stor skopa med långt skaft, hängande på hjul i en järnkonstruktion som räckte över hela hyttpipan, så man kunde sprida innehållet i den tillsammans med träkolet som kom upp i plåtkorgar på en hängbana från kolhusen. Här var det treskift som gällde, hyttan måste ju gå oavbrutet. Förmiddagsskiftet började klockan 04 till 12, eftermiddagsskiftet 12 – 20 och nattskiftet 20 – 04. Uppe på kransen, där Hilmer arbetade, var man ensam stora delar av skiftet vilket var lite riskabelt. Om elden slocknade i hyttpipan bildades nämligen koloxidgas som snabbt satte ner omdömet med påföljd att man förgiftades, därför måste en tändsticka kasta i pipan så att gasen tändes igen. Många tillbud, en del med dödlig utgång inträffade, men Hilmer klarade sig genom alla år utan att bli gasad, troligen därför att han alltid var på sin vakt och aldrig chansade. Det var ett fritt men slitsamt arbete att vara uppsättare, utsikten var storartad, man såg hela bruket norrut från ovan och söderut hela Lillbjörken, men det var alltid dragigt och kallt här uppe. När man fyllt pipan hade man dock en stunds vila, då gick uppsättaren ofta ner till arbetskamraterna i roststugan och satt och pratade i deras rastkoja. Hit till den gick också vi ungdomar ofta under sena kvällar, här var mysigt att sitta och höra hyttarbetarna berätta och diskutera och ljuga lite också. Vi blev aldrig avvisade, vad jag kan minnas, utan alltid väl emottagna. Man kan säga att denna plats fungerade som en slags ungdomsgård dit vi kunde gå om vi hade långtråkigt. Jag tror att vi lärde oss mycket gott av dessa farbröder som vi haft nytta av genom livet.

Jag hade en morbror, Gustav Karlsson, som också var uppsättare, som råkade illa ut och blev gasad av koloxiden uppe på kransen. Han hittades medvetslös på golvet av arbetskamrater från roststugan, som arbetsplatsen kallades där det färdiga järnet rann ut i nedre botten av hyttan som anade oråd. Han fördes i ambulans till Karlskoga lasarett där han kvicknade till och räddades till livet igen. Han fick dock livslånga sviter efter detta olyckstillbud och kom aldrig tillbaks till arbetet i hyttan mer.

Tavlan på Smedstorp är målad 1947 av Gunnar Karlsson, som bodde i Oxhult och arbetade i

hyttan. Han blev sedermera masmästare (arbetsledare) i hyttan och var den siste i raden av masmästare då hyttan lades ned 1966. Det är husets västra sida som syns på tavlan.

1949 genomfördes en omfattande renovering som förändrade husets utseende. Taket höjdes så att ytterligare två lägenheter inrymdes i husets övervåning, alla lägenheter fick centralvärme, toalett och badrum samt elektrisk spis. Nu utökades också tre lägenheter på nedre botten med ett rum, till två rum och kök.

Boende i Smedstorp 1947: På västra sidan bodde Karl och Gunborg Gröning t.v. och Börje och Nanny Mörk i den högra ingången.

På framsidan, mot öster, bodde Hilmer och Mia Anstensen t.v. och Oskar och Alma Gröning t.h.